

MÜHARİBƏ VƏ SÜLH MƏSƏLƏLƏRİNDƏ DİN AMİLİ

Qoşqar BAĞIROV,

AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya

İstitutunun elmi işçisi,

qoshqar.bagirov1977@gmail.com

Xülasə. Müharibə və sülh məsələləri hər zaman aktual problemlər sırasında olub. Bir sıra dövlətlər öz maraqlarının təmin olunması üçün münaqişədə din amilindən istifadə edirlər. Ermənistan da Qarabağ münaqişəsini din amili ilə əlaqələndirməyə cəhdlər etmiş, bununla əlaqədar daha çox tərəfdaş toplamağa çalışmışdı. Lakin Azərbaycanın tolerant dövlət kimi tanınması və ölkəmizdə bütün xalqların dinc yanaşı yaşaması ermənilərin fitnəkarlığına yer qoymadı. Bununla belə, Ermənistan hər cür dezinformasiyadan istifadə etməklə Azərbaycanı dünya ictimaiyyətinin gözündən salmağa çalışır. Tədqiqat işində müharibə və sülh məsələlərinə din amilinin təsiri tarixi və elmi əsasda təhlil olunaraq dəyərləndirilir.

AÇAR SÖZLƏR: müharibə, sülh, Vətən müharibəsi, ordu, demokratiya, sərhəd, delimitasiya, demarkasiya.

Goshgar Baghirov

THE FACTOR OF RELIGION IN MATTERS OF WAR AND PEACE

Summary. Issues of war and peace have always been among the pressing problems. A number of states use the religion factor in the conflict to secure their interests. Armenia also tried to connect the Karabakh conflict with the religious factor and tried to gather more partners in this regard. However, the recognition of Azerbaijan as a tolerant state and the peaceful coexistence of all nations in our country left no room for provocation of Armenians. However, Armenia is trying to discredit Azerbaijan in the eyes of the world community by using all kinds of disinformation. In the research work, the influence of the religious factor on the issues of war and peace is analyzed and evaluated on a historical and scientific basis.

KEY WORDS: war, peace, Patriotic War, army, democracy, border, delimitation, demarcation.

Гошгар Багиров

ФАКТОР РЕЛИГИИ В ВОПРОСАХ ВОЙНЫ И МИРА

Резюме. Вопросы войны и мира всегда были в числе актуальных проблем. Ряд государств используют религиозный фактор в конфликте для обеспечения своих

интересов. Армения также попыталась связать Карабахский конфликт с религиозным фактором и попыталась привлечь в этом отношении больше партнеров. Однако признание Азербайджана толерантным государством и мирное сосуществование всех народов в нашей стране не оставляло места для провокаций армян. Однако Армения пытается дискредитировать Азербайджан в глазах мировой общественности, используя всевозможную дезинформацию. В исследовательской работе влияние религиозного фактора на вопросы войны и мира анализируется и оценивается на историко-научной основе.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: война, мир, Отечественная война, армия, демократия, граница, делимитация, демаркация.

Müharibə canlı qüvvə və maliyyə itkisi, sülh isə vəziyyətdən çıxış yolunun tapılması vasitəsidir. Müharibələrə gətirib çıxaran səbəblər müxtəlif, ona rəvac verənlər isə məqsədli surətdə bu addımı atan şəxsiyyətlərdir. Müharibələr çox zaman iki tərəf, iki ölkə arasında başlasa da, sonradan bu prosesə digər dövlətlər də qoşula bilər və nəticədə qarşıdurma genişlənir, maraqların toqquşması müstəvisində onun qarşısını almaq çətinləşir. Münaqişələrə dini çalarların əlavə olunması isə vəziyyəti daha da mürəkkəbləşdirir.

Tarixi faktlar göstərir ki, bir çox ölkədə dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında, dövlətin idarə olunmasında kilsələrin və din xadimlərinin rolu böyükdür. Hətta bəzən dövlətlər arasında soyuq müharibələrin aparılmasında kilsələrin rolu qabardılır. Rusiya Federasiyasının Fövqaladə və səlahiyyətli səfiri, siyasi elmlər namizədi Valentin Boqomazov özünün “Dini müharibələr: keçmişdə və indi” adlı məqaləsində Roma Katolik Kilsəsinin və ona rəhbərlik etmiş şəxslərin fəaliyyətinə toxunaraq qeyd edir ki, Vatikan dünyanın 180-dən çox ölkəsi ilə diplomatik əlaqələrə malikdir, o, BMT, ATƏT və digər beynəlxalq təşkilatlarla sıx əməkdaşlıq edir. Bununla belə, bildirilir ki, Roma Katolik Kilsəsi beynəlxalq hüquqa əsaslanan, suveren hüquqi subyektdir və onun bu fəaliyyəti dünya ictimaiyyəti tərəfindən tanınır.

ABŞ-ın məşhur vatikanşünası, Romada 16 il müddətində Şimali Amerika informasiya xidmətində şərhçi kimi çalışan C.Allen “National Catholic Reporter”, “New York Times”, “La Stampa” kimi mətbu orqanlarla, CNN, NPR televiziyaçıları ilə əməkdaşlıq edərək, katoliklik mövzularına geniş yer verib. O vurğulayır ki, Roma Papası II İohann Pavelin “Kommunizmin darmadağın edilməsində xüsusi xidmətləri var və tarixçilər əslən Polşadan olan İohann Pavelin “yumşaq güc”, Reyqan və Tetçerin isə “sərt güc” olduğuna dair debatlar açmağa bilirlər” [1, s.192].

İkinci Dünya müharibəsindən bir müddət sonra dünyanın iki super gücü – ABŞ və SSRİ arasında başlanan soyuq müharibə zamanı ABŞ dini təbliğat məsələlərinə xüsusi diqqət yetirirdi. U.Aynboden qeyd edir ki, “Stalin ABŞ-da dinin mədəni həyata təsirini görürdü və o, SSRİ-nin bu ölkədə səfiri təyin olunan Qromıkoya hər bazar günlərində kilsədə olmasını, moizələri dinləməsini, bunun amerikan dünyagörüşünə və dəyərlər sisteminə təsirini öyrənməyi tapşırırmışdı” [1, s.192].

Qeyd edək ki, səmavi dinlərin hər biri insanları sevgiyə, mərhəmətə, birgəyaşayışa və sülhə çağırır, zorakılığı və müharibəni məqbul hesab etmir. Lakin mürtəce qüvvələr, şovinst

əhval-ruhiyyəli dövlətlər və bəzi din xadimləri bu çağırışın əksinə gedir, hansısa maraqlar müstəvisində qarşıdurma və düşmənçiliyə meyil edir, insanlıq əleyhinə siyasət yürüdür, nifaq salır, bundan bəhrələnməyə çalışırlar. Göründüyü kimi, bəzi dövlətlər öz siyasi kursunun müəyyənləşdirilməsi və təsir dairəsinin genişləndirilməsi üçün din amilindən də istifadə edirlər. Azərbaycanda isə din dövlətdən ayrılır, din xadimləri siyasətə qoşulmur, o, yalnız mənəvi dəyərləri təbliğ edir, tolerantlıq, birgəyaşayış və vəhdətə xidmət göstərir. Ölkəmizdə yaşayan hər bir xalq, etnik qruplar hüquqi bərabərlik, dözümlülük şəraitində öz adət-ənənələrini qoruyub saxlayır, dini konfessiyalar azad mühitdə fəaliyyətlərini davam etdirirlər. Azərbaycanda heç vaxt irqi, dini, etnik zəmində qarşıdurma, münaqişə yaşanmayıb. Ölkəmizdən fərqli olaraq Ermənistanda isə kilsə həmişə təfriqəçilik mövqeyində dayanıb, zorakılığı, müharibəni təbliğ edib, dövlətin işğalçı siyasətinə dəstək verib, türklərə və azərbaycanlılara qarşı nifrət aşılayıb. Bu hal təkə Ermənistanda deyil, onun hüduqlarından kənarda da özünü qabarıq biruzə verir. Dünyanın aparıcı dövlətlərində belə, erməni kilsə və din xadimləri terrora güclü dəstək verib, onlarla həmfikir olmayanlara qarşı bərişmaz olub, əks fikirli insanların fiziki məhvini təşkil edib, insanlarda xof yaratmağa çalışıblar. Dünyanın ayrı-ayrı ölkələrində fəaliyyət göstərən erməni təşkilatları “Daşnaksütyun”, “ASALA”, “Hnçak”, “Erməni İnqilab Ordusu”, “Armenikan”, “ASOA”, “Erməni birliyi”, “Haydad”, “Apostol” və onlarla erməni partiya və terror təşkilatları yüzlərlə terror aktları, qətlər törətmiş, heç bir günahı olmayan insanların həyatına son qoymuşlar. Həmin terror təşkilatlarının üzvləri öz ideologiyaları ilə razılaşmayan ermənilərə də qarşı çıxır, onlara qarşı sui-qəsd törədirdilər. “Erməni kilsəsi son 200 ilə yaxın dövrdə daim terroru təşviq, terrorçuları himayə etməklə, kilsələrin və məktəblərin zirzəmilərini silah və sursat anbarına çevirməklə, qadın və uşaqları qan tökməyə sövq etməklə, İslam və İudaizm dinlərinə böhtan ataraq gözdən salmağa çalışmaqla sülh və birgəyaşayış dini olan Xristianlığa və xristianlara ləkə vurub” [2]. Erməni terror təşkilatları əsasən Türkiyə və Azərbaycana qarşı fəaliyyət göstərmişlər. 1980-ci ildə Yunanıstanın paytaxtı Afinada Türkiyə səfirini qətlə yetirən ASALA təşkilatı bəyan etmişdir ki, bizim düşmənimiz türklər və bizimlə əməkdaşlıq etməyən digərləridir.

Ermənilərin düşmənçilik ideologiyası, Azərbaycana qarşı haqsız ərazi iddiaları Qarabağ müharibəsinə gətirib çıxardı. Ermənilərin xarici dairələrin himayəsi və dəstəyi ilə başladığı bu müharibə hansı tərəfin haqlı, hansı ölkənin haqsız olduğunu göstərdi, ədalət zəfər çaldı. Ermənilərin uzun illər apardığı təbliğat və işğalçılıq siyasəti iflasa uğradı, Azərbaycan öz ərazi bütöblüyünü təmin etdi. Lakin qarşıda hələ görüləcək çox iş var. Bunun üçün ilk növbədə Ermənistanda başlanmış revanşist çağırışlara son qoyulmalı, haqsızlıq etiraf edilməli, Qarabağdakı qanunsuz erməni silahlı qrupları ləğv olunmalı, demilitarizasiya, sərhədlərin delimitasiya və demarkasiyası aparılmalı, sülh sazişi imzalanmalı və onun tələblərinə dəqiq əməl olunmalıdır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 2021-ci il dekabrın 14-də Belçikanın paytaxtı Brüssel şəhərində İspaniyanın “El Pais” qəzetinə verdiyi müsahibəsində bildirmişdi ki, bütün təhdid yarada biləcək cəhdlərin qarşısı alınacaqdır: “Azərbaycan sülhün tərəfdarıdır. Ona görə də Azərbaycan rəsmi İrəvanın manevrlərini, yenidən qruplaşmalarını və təhlükəli

ola biləcək hərbi potensial yaratmaq üçün cəhdlərini izləyir. Bütün təhlükələr dərhal aradan qaldırılacaqdır” [3].

Amma görünən odur ki, Ermənistanla sülh müqaviləsi imzalanırsa belə, bu ölkənin baş verənlərdən ibrət alacağını düşünmək, arxayınlaşmaq olmaz. Çünki aparıcı dövlətlərin əlində alət olan Ermənistan sabit bir mövqeyə malik deyil və o, istənilən an yeni təxribatlara əl ata, sabitliyi poza bilər. Bu hal tarixən sübut olunub. 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra baş verənlər də bunu sübut edir. Müharibədən sonra dəfələrlə hərbi təxribatlar törədən erməni tərəfi hər dəfə tutarlı zərbə aldıqdan sonra bir müddət sakitləşsə də, yenidən imkan yarandıqda silahlı qarşıdurmaya meyillənir. 2022-ci il avqustun 3-də Kəlbəcər istiqamətində ermənilərin Azərbaycan ordusuna qarşı hücumu və bir əsgərimizin şəhid olması hərbiçilərimizi “Qisas” əməliyyatı aparmağa vadar etdi. Bu əməliyyat nəticəsində tutarlı cavab alan ermənilər “yumşaldılar”. Lakin yeni təxribatların baş verəcəyi də istisna deyil. Onlar bu hərəkətləri ilə qeyri-səmimilik nümayiş etdirirlər. Deyilənlərin daha bir sübutu isə erməni silahlı qüvvələrinin 2022-ci il sentyabrın 12-də törətdiyi genişmiqyaslı təxribatdır. Gecənin qaranlığından və mürəkkəb relyefli ərazidən istifadə edən erməni hərbiçiləri Azərbaycan ordusunun təminat yollarını minalayaraq ağır silahlardan, o cümlədən artilleriya və minaatanlardan da atəş açmaqla hücumu keçiblər. Nəticədə hər iki tərəfdən itkilər olub və ermənilər geri oturdulub. Bu, regionda sülh yaradılmasını istəməyən, ermənilərə dəstək verən xarici qüvvələrin fəaliyyətinin nəticəsidir. Güclü dövlətlərin qoltuğu altına sığınan, beynəlxalq təşkilatların dəstəyini almaq üçün dezinformasiyalar yayan Ermənistan Respublikası nəyi qazanıb, nəyi itirəcəyinin fərqi varmıdan düşmənçilik əməllərini davam etdirir.

Ermənistan və Qarabağdakı separatçı qüvvələr hələ vaxtilə münaqişəyə dini don geyindirməyə çalışır, guya xristian olduqlarına görə sıxışdırıldıqlarını və bu səbəbdən azərbaycanlılarla birgə yaşaya bilmədiklərini iddia edirdilər. Onların bu iddiası bəzi dövlətlər tərəfindən pərdəarxası himayə olunurdu. Etiraf etmək lazımdır ki, Xristianlıq faktoru çox vaxt vəziyyəti ermənilərin xeyrinə dəyişib. Bu təəssübkeşlik ATƏT-in Minsk Qrupunun fəaliyyətində də özünü göstərib. Yaranmış istənilən vəziyyətdən sui-istifadə edən ermənilər hər vəchlə konfrontasiya mövqeyində durub, Azərbaycanı dünya ictimaiyyətinin gözündən salmağa çalışıblar. Lakin hər şeyin zamana ehtiyacı olduğu kimi, erməni məkrinin ifşası da müəyyən zaman kəsiyində öz həllini tapdı və qondarma iddiaların üstündən xətt çəkildi. Bununla belə, ABŞ və Fransa hazırda işlək mexanizmə malik olmayan Minsk Qrupunun fəaliyyətini yenidən dirçəltməyə səy göstərir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev isə dəfələrlə bəyan edib ki, Qarabağ münaqişəsi öz həllini tapıb və burada yaşayan ermənilərə xüsusi status verilməyəcək. ABŞ-ın dövlət katibi Antoni Blinkenin Filip Rikeri özünün Qafqaz danışıqları üzrə baş məsləhətçisi təyin etməsi və Amerikanın Minsk Qrupunun həmsədri kimi fəaliyyətini davam etdirmək barədə fikri bir tərəfdən bu ölkənin bizim regiona maraq göstərməsi və Rusiyanın təsirinin azaldılması istəyinin ifadəsidersə, digər tərəfdən erməni təəssübkeşliyinin sübutudur. ABŞ-ın bu istəyinə Azərbaycan XİN-in münasibəti isə ölkəmizin Qarabağ məsələsində həssaslığının izahıdır. Leyla

Abdullayevanın ABŞ Dövlət Departamentinin həmin təyinatı münasibətində deyilir: “Minsk Qrupu ilə bağlı Azərbaycanın mövqeyi ən yüksək səviyyədə dəfələrlə və aydın şəkildə ifadə olunub. Faktiki olaraq fəaliyyət göstərməyən Minsk Qrupunun “reanimasiya” edilməsi cəhdləri ABŞ-ın Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşması prosesindən uzaqlaşması ilə nəticələnə bilər” [4]. Bu bəyanatda bir daha bildirilir: “Beynəlxalq ictimaiyyət, o cümlədən tərəfdaşlarımız anlamalıdır ki, Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşması ilə bağlı danışıqların Qarabağ məsələsi ilə əlaqələndirilməsi heç də normallaşmaya xidmət etmir. Qeyd edək ki, Azərbaycanla ABŞ, eləcə də digər tərəfdaş ölkələr arasında bir çox məsələdə fikir ayrılığı olmasa da, Qarabağ kimi həssas məsələdə maraqlarımıza zidd olan mövqe qətiyyətlə rədd edilir və statusla bağlı istənilən təklif birmənalı şəkildə qəbul edilməzdir. Bu kimi fikirlərin ortaya atılması isə erməni tərəfində yeni ümidlər yarada və onların revanşist niyyətlərinin həyata keçirilməsinə vasitə ola bilər.

ABŞ və Fransanın Azərbaycana qarşı qərəzli mövqeyi bu dövlətlərin Bakıdakı səfirlərinin davranışında da görünür. Belə ki, ölkəmizin Şuşada keçirdiyi beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərdə iştirakı dəvət olunsalar da, onlar Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtına getməkdən imtina edirlər. Əvvəllər Rusiya səfirliyi də eyni mövqe nümayiş etdirirdi, lakin sonradan bu ölkə reallıqla barışmalı oldu. ABŞ və Fransanın nümayişkarənə surətdə Şuşaya dəvətdən dəfələrlə imtina etməsinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi – Prezident Administrasiyasının xarici siyasət məsələləri üzrə şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyev münasibət bildirərək deyib ki, bu, onların Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həllində maraqlı olmadıqlarını göstərir. “ABŞ və Fransa səfirləri dəfələrlə dəvət olunmalarına baxmayaraq, Şuşaya səfər etməkdən nümayişkarənə surətdə imtina edirlər. Bu, onların Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanınaması kimi qiymətləndirilməlidir” [5].

Erməniperəst mövqe Avropa İttifaqının Ermənistan və Azərbaycana yardım və kredit ayırmasında da özünü göstərir. Belə ki, bu birləşmiş ölkəyə 2 milyard avrodan çox qrant və kredit ayırması, işğaldan əziyyət çəkən Azərbaycana isə 150 milyon avro kredit vermək istəyi xristian təəssübkeşliyinin aydın təzahürüdür. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın vaxtilə Avropa İttifaqını “Xristian klubu” adlandırması heç də təsadüfi deyil. R. T. Ərdoğan 2022-ci ilin sentyabrında türk gənclərlə görüşündə də müsəlman ölkələrinin üzləşdiyi problemlərdən söz açaraq deyib: “Müsəlmanlar üzərində oyunlar oynanılır. 2 milyon suriyalının və 1 milyon insanın qanı ilə İraqı böldülər. Hələ də eyni məqsədlə eyni oyunları davam etdirirlər” [6].

Göründüyü kimi, ayrı-seçkilik, ikili standartlar siyasəti dünyanın siyasi nizamını pozmaqda, qarşıdurma yaratmaqda davam edir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, ciddi siyasi və iqtisadi maraqlar sərt şəkildə toqquşanda din amili arxa plana keçir və hər bir ölkə ilk növbədə öz maraqlarını qorumağa üstünlük verir. Tarixdə bununla bağlı həm xristian, həm də müsəlman ölkələrində kifayət qədər nümunələr var. 1096-cı ildən başlayan səlib yürüşü 200 illik zaman kəsiyində bu müharibələrin məqsədlərini açıq şəkildə göstərirdi. Hazırda isə “demokratiya” pərdəsi altında bu siyasət bəzən açıq, bəzən də gizli surətdə davam etdirilir. Məqsəd isə birdir - dünyada hegemonluq etmək.

ƏDƏBİYYAT

1. Богомазов В. Религиозные войны: прошлое и настоящее. Международная жизнь: проблемы внешней политики, дипломатии, национальной безопасности: ежемесячный журнал, Москва, 2014 г., № 11, с. 190-197.
2. Qasımlı M. Erməni kilsəsi son 200 ilə yaxın dövrdə terroru təşviq etməklə Xristianlığa ləkə vurub <https://az.trend.az/azerbaijan/society/3325008.html>
3. Əkbərov C. Azərbaycan Ermənistanla sülh danışıqlarına hazırdır, amma... <https://ikisahil.az/post/271933>
4. Abdullayeva L. Minsk Qrupunun “reanimasiya”sı cəhdləri ABŞ-ın Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşması prosesindən uzaqlaşması ilə nəticələnə bilər <https://azertag.az/xeber/>
5. Hacıyev H. Fransa və ABŞ səfirləri Şuşaya səfərdə iştirak etməməklə Azərbaycanın dəvətinə etinasızlıq göstərdilər <https://azertag.az/xeber/>
6. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan .3 milyon insanın qanı ilə bu ölkəni böldülər <https://avrasiya.net/region/67055>